

Prim-rabinul Iacob Margulies

de Şef rabin dr. MOSES ROSEN

Se împlinesc cinci ani de la plecarea dintre cei vii a rabinului Iacob Margulies, care timp de 66 de ani a păstoriit obştea evreiască din Galaţi.

În minte îmi vine ziua aceea tristă, de 22 Marheşvan 5723 (19 noiembrie 1962), când l-am condus pe drumul cel fără de întoarcere. Cu ochii minţii văd iar acea impresionantă mulţime, tineri şi bătrâni, bărbaţi şi femei, evrei şi neevrei, care au venit să-şi ia rămas bun de la părintele lor iubit. Zăresc obraji aceia înălţimaţi, chipuri îndururate pentru pierderea unui bătrîn de 91 de ani. Prin jalea lor ei adevăreau înţelepciunea populară care ne învăţă că „un părinte n-are vîrstă”. Era plins acela care în ochii celor veniţi să-l petreacă pe ultimul drum simboliza pe învăţătorul integru, pe rabinul îndrumător de suflete, pe fiul unui alt veac, care totuşi a ştiut să rămînă mereu tînăr, a cărui ureche a rămas neconţenit aplecată spre frămîntările şi năzuinţele semenilor săi.

Despre cel care a fost rabinul Iacob Margulies se poate vorbi, cred, în termenii pe care Biblia îl foloseşte descriind plecarea din această lume a celui dintîi dintre patriarhii noştri, Avraham. Tractatul talmudic (Bava Batra 16) ne arată că „de gîtul său era atîrnată o MARGULIES (în limba ebraică, o piatră nestemată) care avea darul să vindece

pe toţi cei în suferinţă. Cînd a plecat Avraham din viaţa pămîntească, Dumnezeu a atîrnat această MARGULIES de discul solar”.

Timp de 66 de ani, de la amvonul templului din Galaţi au strălucit perlele pornite din gura patriarhului comunităţilor evreieşti din ţara noastră, Iacob Margulies. Ele au alinat multe suferinţe, au tămăduit multe dureri, au picurat balsam în multe suflete chinuite. Cu blîndeţea ce-l caracteriza, cu înţelepciunea-i deosebită, el găsea întotdeauna cuvîntul cel nimerit, perla cea minunată care risipa grije şi răspindea seninătatea.

Vîrstă al uneia din cele mai ilustre familii rabinice, cunoscută în întreaga răspîndire evreiască, el i-a păstrat cu demnitate tradiţia. Arborele său genealogic îşi trage rădăcinile din marile lumini ale învăţturii noastre: Raşi şi Macharsa. Cel dintîi Margulies, care purta de asemeni numele de Iacob, a trăit la Nürnberg, în veacul al XV-lea şi a fost cunoscut ca un mare talmudist. Al doilea Iacob Margulies, din Regensburg, e cunoscut prin schimbul său de scrisori cu Reuchlin. Samuel Margulies a fost numit în anul 1527 senior al evreimii poloneze de către regele Sigismund I. Efraim Zalman Margulies, rabinul din Brody, a fost unul din cei mai importanţi decizori ai iudaismului, lăsînd numeroase opere care constituie şi azi izvorul de la care ne adăpăm cunoştinţele.

În anul 1828, anul încetării din viaţă a lui Efraim Zalman Margulies, devine rabin al comunităţii din Brăila nepotul său, Iacob Margulies. Fiul acestuia, Avraham Margulies, devine în anul 1852 rabin al comunităţii din Galaţi, pe care o păstoreşte timp de 44 de ani.

În anul 1871 moare rabinul Iacob Margulies, însă מִיָּקֹב אֲבִינוּ לֹא מָת, „Iacob, tatăl nostru, n-a murit” (Taani 5) căci, la mai puţin de două luni se naşte acela care avea să devină prim-rabinul comunităţii din Galaţi, Iacob Margulies.

Discipol al rabinului Jellinek din Viena, al marelui rabin al Franţei, Zadok Kahn din Paris, tînărul Iacob este aplecat în jeţul rabinic al părinţilor săi în anul 1896. Pe drept cuvînt el se mîndrea că în urma sa se află 18 generaţii de rabini. Departate însă ca aceasta să-l răţacească pe drumul truţiei, el era mereu conştient de marea răspundere ce-l apăsa, ca urmaş al unei atît de sfînte şi strălucite şiruri de cărturari ai lui Israel.

A fost iubit şi venerat de păstorii săi. A educat generaţii în spiritul străvechei noastre învăţături. רוח ישראל a reprezentat cu cînst şi cu orice prilej comunitatea sa care merită pe deplin numele de עֵיר וָאֵם בישראל, „comunitate mamă în Israel”. În timpul diverselor prigoane ale trecutului regimuri, în vremuri de restrişte, a apărut cu dirzenie şi înţelepciune pe cei încredinţaţi cîrmuirii sale

(Continuare în pag. III-a)

Vizita unei delegaţii a Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din Iugoslavia

Între 31 octombrie — 5 noiembrie a. c. o delegaţie a Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din Iugoslavia a vizitat ţara noastră ca oaspete al Federaţiei Comunităţilor Evreieşti (M) din Republica Socialistă România. Delegaţia a fost alcătuită din d-nii: Lavoslav Kadelburg, preşedinte; dr. Alexander Levy, vice-preşedinte; Reuben Reubenovici, şeful secţiei de cult şi d-na dr. N. Nedomacka, conducătoarea muzeului de artă religioasă mozaică.

În cadrul unei şedinţe festive ce a avut loc la sediul F.C.E., oaspeţii au fost salutaţi de către Eminenţa Sa dl. Şef rabin şi preşedinte al Federaţiei, dr. Moses Rosen; Daniel Segal, preşedintele Comunităţii evreilor (M) din Bucureşti; prim-rabin I. M. Marilus şi M. Farcli, preşedintele secţiei sefarde.

În cadrul serviciului divin de kabalat-Şabat din seara zilei de 3 noiembrie, Eminenţa Sa a adresat oaspeţilor cuvinte de frăţească laudă pentru munca ce o desfăşoară pe ogorul iudaismului. Dr. L. Kadelburg, şeful delegaţiei, a exprimat mulţumiri pentru primirea făcută. D-sa a subliniat realizările Federaţiei Comunităţilor Evreieşti (M) din România pe tărîm religios, cultural şi social, exprimîndu-şi speranţa într-o colaborare strînsă între cele două colectivităţi evreieşti vecine.

Oaspeţii au vizitat diferite instituţii ale comunităţii, s-au documentat asupra revistei noastre într-o convorbire mai amplă cu personalul nostru redacţional, au cercetat arhivele şi obiectele de artă religioasă din institutul nostru de documentare, au admirat frumuseţea unor temple şi sinagogi din capitală. De asemenea, au luat contact cu munca pe tărîm asistenţial social din cadrul F.C.E., au luat masa la cantina rituală, au stat de vorbă cu elevii cursurilor de Talmud Toră — într-un cuvînt, au folosit rîstimpul scurt al vizitei spre a cunoaşte cit mai bine diferitele aspecte ale vieţii noastre comunitare.

Membrii delegaţiei au participat la o reprezentaţie a Teatrului evreiesc de stat, cu piesa „Un şirag de perle”, felicitînd călduros direcţia şi pe artiştii pentru succesul repurtat în desfăşurarea perlor din comora folclorului nostru.

În seara de vineri 3 noiembrie, în sala de recepţie a templului coral a avut loc un Oneg Sabat în cinstea oaspeţilor. Cantorii Gutman şi Jucovschii au cîntat melodii hasidice. Actorii Fischler şi Casvan şi maestrul H. Schwartzman de la T.E.S. au cîntat cîntece populare evreieşti şi au recitat din opera lui Salom Alehem.

În cadrul unei şedinţe de lucru, conducerile ambelor Federaţii de comunităţi evreieşti au stabilit un program de colaborare şi schimburi pe tărîm activităţilor comune. Printre altele, se proiectează ca vestitul cor al comunităţii evreieşti din Zagreb să viziteze comunitatea noastră şi să dea mai multe concerte de muzică evreiască.

Noul vice-preşedinte al „Joint”-ului

Dl. Samuel L. Haber a fost ales în funcţia de vice-preşedinte al Joint-ului, în locul lui Charles Jordan, mort în condiţii tragice în luna august a.c.

Noul vice-preşedinte este o personalitate bine cunoscută în lumea evreiască. Între anii 1947—1954 a desfăşurat o rodnică activitate ca reprezentant al Joint-ului în Germania unde a contribuit la alinarea suferinţelor sutelor de mii de persoane aflate în lagărele de tranzit. După anul 1954 a activat ca trimis al Joint-ului în Maroc. Între 1958—1964 a deţinut funcţia de locţiitor al directorului general al departamentului pentru Europa al Joint-ului, cu sediul la Geneva. În ultimii ani a lucrat în conducerea centrală a acestei organizaţii, la New York.

Ziarul Le Monde din 24 octombrie publică următoarea ştire despre una din cele mai mari descoperiri arheologice din ultima vreme.

Dl. Ygael Yadin, şeful secţiei arheologice a Universităţii ebraice şi membru corespondent al Academiei de inscripţii şi litere din Paris, a anunţat simbatic că israelienii sînt acum în posesia celui mai lung pergament de la Marea Moartă. Acest pergament are o lungime de 8,50 metri şi conţinutul său este unic. Ca şi celelalte, a fost descoperit în deşertul Iudicii, pe locurile unde a trăit secta qumranilor.

Pergamentul n-a fost încă descifrat în întregime, dar se ştie de pe acum că el cuprinde patru părţi distincte: prima enumeră jertfe şi sărbătorile, printre care sărbătoarea vinului şi a undelemnului. A doua cuprinde un şir de reguli diferite, printre altele, cu privire la purificări. Partea a treia este o descriere a templului. Această descriere diferă de cele din manuscrisele precedente, ceea ce face să se creadă că se referă la un templu

ce urma a fi de abia construit. Ultima parte se ocupă de statutul regelui şi dă amănunte despre pregătirea de luptă a poporului iudeu, ameninţat de un atac al duşmanului.

„Unul din lucrurile cele mai interesante, a precizat profesorul Yadin, este stilul pergamentului, prezentat drept cuvîntul lui Dumnezeu şi ca în multe cazuri, scris la persoana înfîia. Acest sul pare a fi din perioada lui Herodes cel Mare, adică din cea de a doua jumătate a primului secol dinaintea erei creştine. Este încă prematur a arăta împrejurările în care a fost dobîndit. Tot ce putem spune este că a fost deţinut ilegal şi în condiţiuni foarte proaste, care au dăunat conservării sale”.

Dl. André Dupont — Sommer, de la Institut, profesor la Collège de France, unul dintre pionierii studiului manuscriselor de la Marea Moartă — a publicat patru cărţi pe această temă — a binevoit a ne confirma ştirile de mai sus, personalitatea d-lui Yadin fiind ea însăşi o garanţie a autenticităţii. Cit priveşte manuscrisul în sine, d. Dupont-Sum-

mer îl consideră drept un document de cea mai mare importanţă pentru studierea secetii eseniilor.

Mai întîi despre lungimea manuscrisului: cu cele 8,50 metri ale sale, sulul acesta este cel mai lung, depăşind cu peste 1 metru marelui sul al lui Isaia, găsit în anul 1950, care nu măsoară decît 7,34 metri. Apoi, textul în sine: nu este vorba de o copie veche a unui text biblic cunoscut dintotdeauna. E un text deosebit cuprinzînd reguli — Dumnezeu relevînd în înşuşi, la persoana înfîia, normele privind diferitele aspecte ale vieţii comunităţii eseniene.

Probabil că d. Ygael Yadin e de cîtva timp în posesia acestui document, de vreme ce a şi putut să-l analizeze în mod sumar. Acest lucru dovedeşte de asemenea că „mina” de manuscrise de la Marea Moartă e departe de a fi epuizată.

Dr. Awni Dajani, directorul anticităţilor iordaniene, a anunţat descoperirea, printre ruinele vechiului oraş nabatean Petra, a unor statui de piatră ce ar data din secolul al doilea al erei creştine.

A fost descoperit cel mai lung manuscris de la Marea Moartă

Ebraiști neevrei

Cunoașterea limbii ebraice s-a impus cu necesitate exegetilor și cercetătorilor istoriei creștinismului, căci în acest fel ei au putut să urce pînă la izvorul acestei religii.

Exegeza biblică ocupă în mod necesar un loc de frunte în activitatea primilor părinți ai bisericii. Mulți dintre ei au învățat limba ebraică și tradițiile biblice direct din legăturile personale cu evreii. Așa au procedat Justin Martirul (150 c.n.), Clement din Alexandria (200), Origen (182—253), Eusebius (mort în anul 370), Efraim Sirianul (mort în 373) și Ambrosie (340—397). Un erudit eminent al acelor timpuri a fost, fără îndoială, Jerom (377—420). El a exercitat o puternică influență în ce privește studiul limbii ebraice de către creștini, în Evul Mediu, datorită lucrărilor sale „Probleme ebraice în Geneză”, „Despre interpretarea numelor ebraice” și „Despre așezarea numelor și locurilor ebraice”. Comentariile lui Jerom la majoritatea cărților Vechiului Testament au ocupat un loc însemnat în studiul eclesial, iar traducerea sa latină a Bibliei (Vulgata) a devenit versiunea autorizată a bisericii după anul 600 c.n.

În secolele următoare, interesul pentru studiul limbii ebraice de către discipolii creștini s-a diminuat, dar n-a dispărut cu totul. Unele noțiuni de ebraică au fost semnalate la Venerabilul Bede (673—735), autor de lucrări exegetice și a unei traduceri a Vulgatei în saxonă.

O reînviere a interesului pentru ebraică se produce în epoca carolingiană, mai cu seamă în timpul domniei lui Carol cel Mare (742—814), el însuși arătând interes pentru studiul biblic. La timpul său, Aleuin (735—804) a dat la iveală un text îmbunătățit al Vulgatei. Rabanus Maurus (776—856) preot de Fulda, care a scris lucrări exegetice și comentarii la aproape toate cărțile Vechiului Testament, cu siguranță că posedă cunoștințe de limbă ebraică; la fel, Agobard (779—840), episcop de Lyon, și succesorul său Amolo (decedat în anul 852), ambii autori de lucrări polemice.

Cam din aceeași perioadă s-au păstrat unele manuscrise latine, în care se pot vedea și caractere ebraice. Două manuscrise din sec. al IX-lea au de asemenea litere samaritenice. Tot de pe atunci datează și încercarea de a transcrie cuvinte ebraice cu litere latine. Un astfel de exemplu este oferit de un manuscris din Chartres. Este absolut evident că atât în ultima parte a secolului al XI-lea, cât și în prima parte a secolului al XII-lea, evreii au ajutat pe creștini la studiul Sfintei Scripturi.

Numerose încercări au fost făcute în Evul Mediu pentru îmbunătățirea textului Vulgatei. În 1109, Ștefan Harding, (mort în 1134), un preot englez din Cîteaux, a căutat să îndrepte erorile textului latin, cu ajutorul evreilor. La fel, o altă revizuire a fost încercată de Nicolai din Monjaçoria, probabil un francez, erudit din secolul al XI-lea, care s-a folosit în acest scop de lucrări ale rabinelor.

Un interes crescând pentru limba și literatura ebraică se observă în secolele al XIII-lea și al XIV-lea. La acest lucru au contribuit, fără îndoială, marile dispute cu privire la Talmud, care au stimulat discipolii creștini, sub îndrumarea apostolilor evrei, să se dedice învățării literaturii ebraice. Aceste dispute, mai ales cele din Paris (1240), Barcelona (1263) și faimoasa dispută de la Tortosa (februarie 1413 pînă în noiembrie 1414) au contribuit de asemenea la răspîndirea noțiunilor generale ale limbii ebraice.

Un erudit ebraist de la începutul secolului al XIII-lea a fost franciscanul Robert Grosseteste (1175—1253), mare episcop de Lincoln. Roger Bacon (1213—94), elevul său, de asemenea franciscan, a studiat ebraica, pe care o considera absolut necesară pentru cunoașterea oricărei filosofii, științe și lite-

raturi. Cel mai de seamă ebraist creștin din Evul Mediu se crede a fi fost un corespondent anonim menționat într-un manuscris din Toulouse din a doua jumătate a secolului al XIII-lea.

Studiul limbii ebraice a fost încurajat de cele mai înalte foruri bisericești. Așa, Conciliul din Viena (1311) a emis un decret prin care se prevedea învățarea limbilor ebraice, arabică și caldeană la universitățile din Paris, Oxford, Bologna și Salamanca. Aceste școli urmau să întreprindă traduceri în limba latină a cărților din aceste limbi. Această și alte încercări similare pentru răspîndirea studiului limbii ebraice printre creștini, nu au dat însă roade, deoarece universitățile medievale erau prea cufundate în speculații scolastice pentru a acorda vreo atenție filologiei.

Învățării ebraiști creștini din secolul al XIV-lea sînt considerați ca reprezentînd tranziția de la Evul Mediu la Renastere. Gianozza Manetti (1396—1459), secretarul Papei Nicolae al V-lea, a scris lucrări polemice împotriva iudaismului, în a doua jumătate a secolului al XV-lea Petrus Nigri (1435—85), un predicator german dominican, a scris mai multe lucrări dintre care unele cuprind un adevărat alfabet ebraic, reguli de citire ebraice și o oarecare material gramatical. Vestitul Pico della Mirandola (1463—1494), de la Florența, este considerat a fi primul neevreu care a studiat Cabała.

Renasterea a fost fără îndoială epoca în care învățarea limbii ebraice a luat un mare avînt. Dacă înainte ebraica era doar apajul cîtorva indivizi sau grupuri, cunoașterea acestei limbi este socotită acum ca o parte importantă a culturii generale. Această concepție, este, desigur, un rezultat al reînvierii interesului pentru limbile și literatura clasică.

Primele gramatici ebraice scrise de învățați creștini în latină datează de la începutul secolului al XVI-lea. Conrad Pellican (1478—1556) a scris lucrarea „Despre modul de a citi și a înțelege limba ebraică” (Strasbourg, 1504). În ordine cronologică urmează „Rudimenta linguae hebraicae” (Elementele limbii ebraice) (Pforzheim, 1506) a lui Johann Reuchlin (1455—1522), lucrare care n-a întârziat să devină baza studiului limbii ebraice. Sebastian Münster (1489—1552) a tradus lucrările gramaticale ale lui Elijah Levita și a scris propriile lui gramatici ebraice, precum și un lexicon ebraic, o gramatică și un lexicon arameic. Santus Pagninus (1470—1541) este de asemenea autorul unui lexicon ebraic. Prima gramatică în limba engleză a fost tipărită la Leyda, în anul 1593, autorul ei fiind John Udall.

Învățarea limbii ebraice a primit un impuls și mai puternic în perioada Reformei, cînd a fost recunoscută importanța Bibliei ca temelie a credinței. În încercările lor de a sesiza adevăratul sens al Bibliei, învățații din epoca Reformei au lăsat la o parte traducerea de pînă atunci și s-au întors la textul original, și în mod necesar, la limbile originale ale Bibliei și anume ebraica pentru Vechiul Testament și greaca pentru Noul Testament. Reformatorii au insistat asupra sensului literal al textului, fiind împotriva folosirii alegoriei în traducere și comentarii. Efortul de a înțelege textul Bibliei a dat un impuls dezvoltării lingvistice ebraice, criticismului textual și arheologiei.

Sub influența umanismului, studiul limbii ebraice a fost inclus în învățămîntul universităților. O catedră de limba ebraică a fost fondată la Bologna, în 1488, și la Roma, în 1514. Reuchlin, care considera ebraica drept mama limbilor, a contribuit la introducerea ei în învățămîntul universităților germane. Elvii și contemporanii lui au răspîndit cunoașterea limbii ebraice în Germania. Hieronimus Bucidius (Busleiden), prieten al lui Erasmus, a înființat o catedră

de ebraică la Colegiul Trilingue din Louvain. O catedră similară a fost creată la Paris, de Francisc I. La această catedră a predat Agostino Giustiniani (1470—1536), episcop de Nebbio, Corsica.

În Anglia a fost înființată o catedră de Henry al VIII-lea, la Cambridge, în anul 1540. Limba ebraică a mai fost introdusă ca obiect de studiu și la universitățile din Wittenberg, Heidelberg, Tübingen, Leipzig, Basel, Zürich, Freiburg, Marburg, Viena, Königsberg și Rostock.

Tipărirea cărților ebraice a contribuit în continuare la răspîndirea limbii. Ulterior s-a hotărît ca tipărirea de cărți să fie făcută în Italia, Spania și Portugalia, unde să se facă numai tipărirea de Biblii. Învățarea limbii ebraice a fost ușurată datorită tipăririi și a altor cărți ebraice la tiparnițele lui Johann Froben din Basel (1460—1527). Daniel Bomberg (decedat 1549) la Veneția, Paul Fagius la Isny și Robertus Stephanus (Etienne) la Paris (1503—1559).

În secolul al XVI-lea, activitatea ebraiștilor creștini s-a concentrat aproape exclusiv asupra Bibliei și a literaturii explicative legate de ea. Baza acestei activități a fost lucrarea de mai tîrziu a exegetilor și filologilor evrei.

Un spirit nou, mai independent a fost introdus la studiul limbilor semitice, de către învățații secolului al XVII-lea. Această nouă tendință se evidențiază în scrierile lui John Selden (1584—1654), Edmund Castell (1600—1685) și Edward Pococke (1604—1691) din Anglia și a unor savanți din Olanda, Franța, Germania. Pentru prima dată ebraica este studiată acum nu izolat, ci în corelație cu alte ramuri ale limbilor semitice. Metoda gramaticii comparate a ajuns la apogeu în secolul următor în scrierile școlii germane fondată de Albert Schultens (1686—1750) și N. W. Schroeder (1721—1798). Acești doi învățați au contribuit într-o măsură însemnată la punerea bazelor învățămîntului modern al limbilor semitice.

O altă trăsătură a acestei perioade o constituie studiul literaturii rabinice, studiu înlesnit de lucrările de filologie ale lui Johannes Buxtorf (1564—1629). La ajutorul textelor rabinice s-a recurs pentru studiul Vechiului Testament, dar mai tîrziu, în decursul aceluiași secol încă, s-au folosit și pentru explicarea Noului Testament. Către sfîrșitul secolului al XVII-lea, ebraica a fost recunoscută ca un element indispensabil pentru cunoașterea culturii antice, alături de limbile latină și greacă.

Lucrarea filologică a lui Buxtorf a marcat sfîrșitul primei perioade a învățării limbii ebraice de către cercetătorii neevrei. Gramatica lui (Basel, 1605; tradusă în engleză, Londra 1656) a devenit foarte cunoscută. Mai important chiar a fost lexiconul său (început în anul 1609, completat de fiul său în 1639) care a stabilit literatura post-biblică pe baze solide. Ludwig de Dieu este autorul unei gramatici comparate (1626).

(Continuare în pag. III-a)

TURNUL TEATRULUI EUREIESC DE STAT

Între 28 noiembrie și 5 decembrie a.c. Teatrul evreiesc de stat din București întreprinde un turneu prin Moldova cu piesa cunoscutului dramaturg Haim Sloves, „Zece frațiam fost” Turneul se va desfășura după cum urmează: marți, 28 noiembrie — Galați; miercuri, 29 — Iași; — joi, 30 — Botoșani; vineri 1 decembrie — Dorohoi; sîmbătă, 2 — Suceava; duminică, 3 — Roman; luni, 4 — Bacău; marți, 5 — Piatra Neamț.

COLOCVIUL „CONSTANTIN BRÂNCUȘI”

La București s-a desfășurat colocviul „Constantin Brîncuși” consacrat creației „înnoitorului sculpturii mondiale”, cum este denumit genialul artist de către numeroși critici și istorici de autoritate. Colocviul a reunit numeroși specialiști din țară și de peste hotare, care au dezbătut noile interpretări și explicații pe care opera lui Brîncuși le ridică prin originile ei folclorice, prin formele inedite și cu înalte semnificații, prin variatele influențe pe care le-a exercitat în arta mondială.

AUTOSTRADA BUCUREȘTI-PITEȘTI

Creșterea continuă a traficului pe șoseaua București-Pitești a făcut necesară începerea construcției unei autostrăzi care va lega aceste două orașe. Traseul nu va traversa nici o localitate. Zonele de acces vor fi limitate și sistematizate, iar la toate trecerile peste căile ferate se vor amenaja pasaje denivelate. Între cele două orașe se va putea circula pe patru benzi, cu o viteză de pînă la 140 de km.

La realizarea acestei autostrăzi sînt aplicate soluții tehnice avansate.

SESIUNE ȘTIINȚIFICĂ

De curînd a avut loc la București sesiunea de comunicări tehnico-științifice în domeniul automaticii. Au participat academicieni, profesori universitari, cercetători, ingineri și tehnicieni din întreaga țară, precum și specialiști din Anglia, Cehoslovacia, R. D. Germană, Iugoslavia, Suedia, Ungaria și U.R.S.S.

Temp de 3 zile, oamenii de știință au dezbătut peste 60 de referate și comunicări în care au fost analizate rezultate obținute în domeniul automaticii.

MUZEUL BRUKENTHAL LA 150 DE ANI

Opinia publică românească a sărbătorit împlinirea a 150 de ani de existență a muzeului Brukenthal din Sibiu unul din cele mai cunoscute muzee din această parte a continentului. Adăpostit într-un palat impunător, muzeul și-a început activitatea în anul 1817 cu un fond bogat, cuprinzînd 1090 tablouri, peste 400 gravuri, piese de numismatică, obiecte de arheologie, precum și o bibliotecă cu mii de volume, din care multe sînt unice și incunabile.

Carnet

NEGUSTORI EUREI LA HANUL LUI MANUC

Hanul Manuc, legat de numele armeanului Manuc-Bei, care-l construise și al cărui proprietar a fost, urmează a fi refăcut, așa cum era la începutul secolului trecut.

Clădit în 1808, pe locurile vechii curți domnești, pe ulița Ișlicarilor, hanul a devenit mai tîrziu cunoscut sub numele de hotel „Dacia”.

Prima măturare străină despre acest han a fost făcută de doi clerici scoțieni, Andrew A. Bonar și Robert Mc. Cleyne, care au între-

prins o călătorie în țările românești. Negăsind loc la hanul ce le fusese recomandat, au căutat un altul. Un evreu întâlnit în drum i-a îndrumat la Hanul lui Manuc.

În hanul acesta își aveau închiriate prăvăliile la parter o seamă de negustori. Unul din ei a fost un anume Șvarț. Acesta adăpostește la rîndul său pe un anume Vîlner, care adusese de la Paris și Londra „felurimi de parsumuri” (parfumi) de cele mai bune și tot felul de șireturi, ciucuri pentru rochii și tot felul de horbote, (oale) cu smalt și

fără smalt” (Ziarul „Vestitorul Românesc” pe 1843, pag. 136).

Dintre negustorii evrei mai aveau închiriate ete o prăvălie în acest han „Avram Zendler-ovreiu, Ioil Rezemsag, Andrei Sanfelder ș.a.

HANUL CU TEI

Numele Hanului cu Tei a intrat în literatură prin unul din romanele lui I. Peltz. Acest han se afla cuprins între strada Blănar și strada Lipșcani, învecinîndu-se la răscruce cu fostul hotel Kirazi.

Doi negustori, Anastasie Hagi, Gheorghe Polizu și Ștefan Popovici, aveau prăvăliile lor pe o bună parte a locului. Mai tîrziu au eum-părat și locurile pe care se aflau, între altele, prăvălia unui oarecare Moise-ovreiu. Dărmîndu-le pro-toate, au construit din temelie Hanul cu Tei, sau cum spuneau ei „bezestenu” din ulița cu mare a Marchitanilor (strada Lipșcani).

Două din bolile (prăvăliile) hanului — au fost 14 în total — au intrat în ianuarie 1858 în proprietatea negustorilor Manoach Leon și Gheorghe Marin (George sin Marin,

tovarășul său) pentru 2700 de gal-beni chesaro-crăiești.

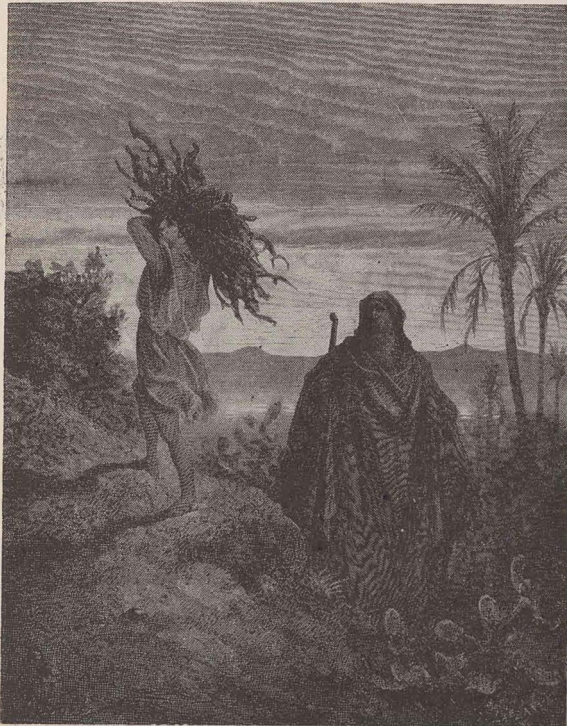
Manoach Leon, care era un mare negustor toptangiu, fruntaș al comunității sefarde din Capitală, rămîne în 1867 singurul stăpîn pe cele două boli.

De la Leon Manoach prăvăliile au trecut în proprietatea soției acestuia, Sofia Manoach, fiica lui Solomon Ascher, fost și el proprietar în Hanul cu Tei. De la Sofia Manoach, cele două „boli” trec în proprietatea fiului, Emanoil L. Manoach, care le vinde unui anume Carrie Dermengian.

GUSTAVE DORÉ:

Avraam îl conduce pe Itzhak la locul sacrificiului

Un erou al lui Panait Istrati

Intr-una din cele mai dramatice povestiri ale sale din ciclul Adrian Zograffii, și anume în „Codin”, Panait Istrati își situează eroii în cartierul brăilean Comorofca, într-un moment când epidemia de holeră făcea ravagii. Tema n-a fost o invenție literară, ci o groasă realitate. Panait Istrati a văzut cu ochii lui de copil de 9 ani furgoanele negre cîrînd pe străzi, din zorii zilei pînă noaptea. A fugit de flagel împreună cu mamică-sa și cu Codin, căutînd refugiu în baltă, unde a trăit cîteva săptămîni sub cerul liber, la adăpostul unui cort improvizat și al unei sălcii pletuase.

Am căutat în documentele vremii pentru a confrunta povestea cu adevărul istoric.

Holera de care scrie Panait Istrati a izbucnit în cartierul Comorofca în vara anului 1893, în primele zile ale lunii iulie, fiind adusă din Orient apropiat de vapoarele soseite în port.

Prima victimă a fost un biet hamal, care lucra la descărcarea mărfurilor aduse de cîrgourile sub pavilion străin. Măsurile fură luate în pripă. Curtea holericii fu izolată, carantina stabilită. În zilele următoare, medicii și agenții sanitari, trecînd printre cordoane de soldați, inspectară cartierul amenințat și ridicară cîteva suspexi. Alți oameni căzură în plină zi. Apoi veni dezastrul: toată mahalaua Comorofca era infectată de molică.

Serviciul sanitar, ajutat de medici particulari, aduna pe holerici, morți sau bolnavi, făcea triajul în spitalul de pe strada Călnași și îi înmormînta pe cei decedați.

Unul din medicii care și-a pus știința și devotamentul pentru a zăgăzui răspîndirea moliciei și a salva pe cei atinși de ea a fost doctorul Alexandru Nestoreanu, medicul nevoiașilor și conducător prețuit al Comunității evreiești din Brăila.

Se născuse în 1862 și-și făcuse liceul în țară și studiile medicale la Viena. În capitala Austriei a înființat „Societatea Tinerimii Academice Române” în cadrul căreia se țineau conferințe despre limba și literatura română.

Stabilit la Brăila ca medic, el se ocupă și cu problemele școlare, organizînd corpul didactic și prima ei casă de economie și ajutor. Doctorul Nestoreanu a fost printre întemeietorii Uniunii Evreilor Pămînteni, deținînd apoi demnitatea de președinte la Brăila al acestei organizații.

Între hîrtiile rămase de la el, păstrăm tabela grafică de mersul holerei la Brăila în anul 1893, o lucrare făcută cu metodă științifică. Tabela ne indică mersul holerei cu curbele ascendente și descendente al numărului bolnavilor declarați la serviciul sanitar, al morților și bolnavilor rămași în căutare în perioada 9 iulie — 30 septembrie 1893.

Primul mort de holeră despre care pomenește Panait Istrati în povestirea sa „Codin”, s-a înregistrat oficial la 10 iulie 1893, primul bolnav de holeră fiind declarat la 9 iulie.

Curba evoluției holerei arată o creștere vertiginosă a numărului bolnavilor în căutare, de la 3 bolnavi în ziua de 17 iulie 1893, la 43 de bolnavi în ziua de 17 august, cînd curba începe a fi descendentă. La 28 august 1893, numărul

bolnavilor scăzuse la 9, pentru a se urca iarăși la 14 bolnavi în ziua de 2 septembrie, cînd curba e din nou descendentă. La 24 august numărul bolnavilor se reduce la doi. Numărul morților urcă de la unul în iulie 1893, la 12, în 3 august, oscilînd între 7 și 12 morți în intervalul 18 august — 24 august 1893, pentru ca începînd de la 25 august, cu excepția zilelor de 27 și 28 august și 10 septembrie, curba să descrească, cu cîteva mici oscilații, epidemia stingîndu-se la 17 septembrie 1893, odată cu apariția ploilor de toamnă.

Era o toamnă rece și ploioasă. Cartierul Comorofca plasat între abatorul de vite și cazarma de cavalerie, cu locuințele sale mizere, clădite în dezordine, cu fațadele mîjnite de noroi, cu ulițe și curți mari desfundate, își întindea iarăși, cum scrie Panait Istrati, „membrele sale murdare în noroiul pieții”.

SAVIN SOLOMON

HILEL MANOAH

Dintr-o carte care a stîrnit un deosebit interes la apariția ei, „Amintirile colonelului Lăcusteanu”, în care sînt evocate momente din timpul revoluției de la 1848, am reținut următorul pasaj:

„...toată oștirea din garnizoană era concentrată la cazarmă. La 1 1/2 oră după amiază, viind Odobescu (e vorba de colonelul Odobescu N.N.) au trecut dinaintea trupelor. Apoi a chemat pe căpitanul Vespescu, căsierul regimentului al III-lea și dîndu-i o chitanță, i-au zis: „Du-te cu aceasta la Hilel bancherul să primești 5000 de galbeni pentru trebuința oștirii și luînd o căruță de birjă să-i aduci încoace. Poți să iei cu dumneata și doi soldați și să vii mai curînd”.

„Hilel bancherul” este Hillel Manoah, unul din principalii creditori ai visteriei Munteniei.

Primul sediu al bancherului a fost în hanul Șerban Vodă, fondatorul casei de bancă fiind o personalitate de frunte a evreilor spanioli din București.

N. lorga în „Istoria evreilor în țările noastre” scrie că Hillel Manoah ocupase la un moment dat funcția de president al Municipality Revoluționare. După loc. colonelul Papazoglu („Istoria fondării Bucureștilor”) Hillel Manoah apare ca salvatorul hanului Șerban Vodă, în timpul incendiului cel mare, care a pîrjolit centrul Bucureștilor. Prezența lui de spirit a atras intervenția rapidă a autorităților, împiedicînd la timp lătrirea incendiului.

INFORMAȚII

Dl. Itzhak Korn, președintele lui Hitahdut Olei Rumania (H.O.R.), organizația aliaiei române din Israel, a adresat Eminentei Sale d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen invitația de a participa la congresul acestei organizații, care s-a ținut la Tel Aviv, în zilele de 5—7 noiembrie a.c.

Exprimîndu-și regretul că din cauza programului de activitate nu poate accepta invitația, șeful cultului muzaic a adresat congresului un mesaj prin care i-a urât succes în lucrările sale „pentru promovarea iudaismului, pentru întărirea bunelor raporturi între statul Israel și Republica Socialistă România și pentru a contribui la cauza nobilă a păcii între popoare”.

Universitatea ebraică din Ierusalim a invitat pe Eminentă Sa d. Șef rabin

dr. Moses Rosen să facă parte din comitetul pentru relații internaționale al Institutului pentru studierea iudaismului contemporan, instituit ce funcționează pe lângă această universitate. Totodată, d. Moshe Davies i-a adresat, în numele institutului, invitația de a lua parte la ședința comitetului, care a avut loc la Ierusalim, la începutul lunii noiembrie 1967.

Eminentă Sa a acceptat să facă parte din comitet. Exprimîndu-și scuze pentru faptul că din cauza programului d-sale de activitate nu poate participa la această dată la ședința comitetului, a făgăduit că va colabora în viitor cu această importantă instituție științifică a iudaismului vremurilor noastre.

Aprecieri despre calendarul nostru

Revista „Uj Elet” din Budapesta, editată de Federația comunităților evreiești din Ungaria, a semnalat apariția calendarului pe anul 5728 al F.C.E. (M), despre care se exprimă în termeni elogioși.

„Federația Comunităților Evreiești din România a editat un calendar sinagoga cu un conținut bogat și cu un aspect atrăgător. Acest calendar, redactat în condiții excelente, indeamnă pe credincioși să fie fideli Republicii Socialiste România și atașați de religie. Pe prima pagină este reprodus ar-

ticolul 20 al Constituției Republicii Socialiste România, care asigură depline libertăți religioase tuturor cetățenilor țării. Ca și calendarul sinagoga maghiar, broșura cuprinde prescripțiile religioase, precum și obiceiurile tradiționale legate de diferite date. Numeroase fotografii ilustrează evenimentele petrecute în viața obștei evreilor din România.

Despre cuprinsul calendarului, ca și despre execuția lui grafică ireproșabilă nu se poate scrie decît cu admirație”.

Ghetoul

(Urmare din pag. III-a)

de Contra-reformă, papa Paul IV-lea, a emis, la 15 iulie 1555, bula „Cum nimis absurdum”, izgonindu-i pe evrei din statele papale, cu excepția unor orașe în care nu se ridicaseră ghetouri.

Ducele Vincente de Mantua (1610) și fiul său Francesco au stipulat ultimele restricții cu privire la ghetto. Cu excepția orașului Livorno, evreii aveau voie să locuiască în Italia, dar numai în orașele care aveau ghetouri. Atît în Germania, cît și în Italia, șederea evreilor depindea de contracte pe termen scurt încheiate între autorități și comunitatea ghetoului.

În Polonia, străzile evreiești din anumite orașe erau delimitate începînd din secolul al XVI-lea. În 1495 ei au fost expulzați din Cracovia și înțăruiți într-un cartier strîmt din suburbia Kazimierz, care a fost izolat de restul orașului printr-un zid despalîtor. Totuși, ghetourile din Polonia nu erau supuse restricțiilor ca cele din apusul Europei și în anumite perioade evreii nu au fost obligați să stea în ghetto.

În toate cazurile, ghetto-ul era un conglomerat de case și ulițe strîmte, murdare și igienice. Motivele care au determinat această condiție inumană se reflectă într-o oarecare măsură în decretul electorului Ion Filip de Mayenta, care i-a silit pe evrei, la 8 decembrie 1662, să-și părăsească locuințele lor și să se mute la „Cocina de porci”, unul din cele mai igienice sectoare ale orașului. Istoria „Judengasse” din Frankfurt, între anii 1462 pînă în 1810, ilustrează toate aceste condiții discriminatorii. Avînd în vedere că suprafața ghetoului era limitată, resursele alimentare erau insuficiente pentru întreaga populație.

Suprapopularea sufocantă a făcut din ghetto un teren de răspîndire a bolilor contagioase și a incendiilor. În 1689, focul din Praga a nimicit aproape întregul ghetto, făcînd și numeroase victime. În 1711, întregul ghetto din Frankfurt a fost distrus de foc, ca și cel din Nikolsburg în 1719. Evreii din Roma erau amenințați în fiecare an de revărsările Tibrului.

Efectele acestei izolări forțate de lumea din afară nu au încetat a se face resimțite. Evreii dezvoltară în mare măsură propria lor viață socială, și chiar o viață economică distinctă. Renumitul ghetto din Praga se mîndrea cu vestitele sale școli talmudice, cu primăria unde se adunau conducătorii comunității și cu numeroase sinagogi. În acest ghetto existau patru bresle: de aurari, croitori, măcelari și cizmari.

În timp ce problemele laice ale comunității erau rezolvate de un grup de funcționari aleși, viața religioasă era controlată de un sfat rabinic, condus de un șef-rabin. Comunitatea ghetoului era investită și cu autoritatea de supraveghere și avea dreptul de a pedepsi pe infractori. În cadrul comunității aveau loc dezbateri și se adoptau hotărîri potrivit cu legea iudaică. În ghetto-ul praghez existau judecători evrei, iar impunității puteau face apel împotriva sentințelor la instanțele superioare, ale căror decizii deveneau executorii.

În atmosfera apăsătoare a vieții de ghetto, sărbătorile, nașterile, logodnele, nunțile și serbările de familie aduceau destindere și bucurie. Aceste împrejurări dădeau femeilor ocazia de a arbora toalete alese.

În special de Purim, locuitorii ghetourilor uitau de supărări, organizînd baluri mascate și petreceri amuzante. Către sfîrșitul secolului al XVII-lea au devenit foarte populare spectacolele teatrale, numite „Purimspiel” o dramatizare a istoriei lui Esther.

Ideile generoase de egalitate și libertate ce și-au făcut drum în conștiința Europei au subminat zidurile ghetourilor, care s-au năruit în cele mai multe țări după revoluția franceză. Cu toate acestea, abea prin 1870 au fost abolite definitiv restricțiile și în ultimul ghetto existent, acela al Romei.

Dar cea mai neagră pagină din istoria ghetourilor a fost scrisă în epoca noastră, în timpul dominației naziste.

În timp ce în anul 1907, Enciclopedia iudaică susținea că „în toată lumea civilizată nu mai există acum nici un singur ghetto în sensul propriu al cuvîntului”, în anul 1940 naștii au reînviat în modul cel mai odios sistemul ghetoului. În acel an, cei 160.000 evrei din Lodz, care locuiau partea apuseană a orașului au fost inghesuți într-un ghetto din districtul Balut. Printr-o ordonanță emisă la 18 august 1940, o jumătate milion evrei au primit ordin să se mute într-un sector special al Varșoviei, care a fost complet înconjurat de ziduri groase și izolat de restul lumii. Un ghetto a fost stabilit și în Cracovia și în alte orașe din aza-numitul Gubernământ General. Cu o cruzime cu neputință de imaginat, hileristii au reconstituit condițiile din secolele al XIV-lea — XVIII-lea, cînd sistemul ghetoului a fost introdus pentru prima dată.

Dar aceste ghetouri, create de sadicii naști, evocă nu numai suferințele fără margini pricinuite sutelor de mii de femei, bătrîni și copii, ci și eroismul cu care luptătorii din Varșovia și din altele alte orașe i-au înfruntat pe bestialii călăi.

Sportul la vechii evrei

Atletismul și sportul practic de antici iudei au fost reflexul viciului naturală a unui popor de păstori, deprins a gusta din bucuriile vieții. Este adevărat că la evrei nu au existat jocuri olimpice, ca la greci și nici nu se urmăreau performanțe profesionale în arene, ca romanii. În schimb, strămoșii noștri se adunau, de sărbători, luându-se la întrecere în forță și îndemânare. În vechile scrieri ebraice se găsesc referiri la diferite exerciții fizice, ca de pildă, tragerea cu arcul, alergarea, călăria și aruncarea cu praștia. Biblia abundă de exemple de isprăvi atletice de tot felul, ca: ridicarea de pietre mari și grele de către Iacov și Moșe, isprăvile puternicului Samson, îndemânarea celor din tribul Beniamin în aruncarea cu praștia, luptele corp la corp, bucuria învingătorului în ciștiș-gara întrecerii etc.

Temp de secole, totuși, exercițiile fizice au fost privite ca o plăcere individuală și abea în perioada grecească atletismul a început a fi privit ca mijloc de educație. Prin anul 170 î.e.n., marele preot Menelaus, care urmărea să câștige favoarea lui Antiochus Epifanes, a deschis un gimnaziu pe muntele Templului, unde se învățau luptele greco-romane, boxul, inotul, aruncarea cu discul și alte sporturi grecești, suh îndrumarea unor gimnaziști exersați. Introducerea acestor sporturi a provocat de îndată reacția unei părți a populației care vedea în aceasta o influență păgînă.

Revolta macabeilor a șters aproape în întregime vestigiile helenismului, dar un secol mai târziu, Herodes (37-4 î.e.n.), pentru a intra în grațiile lui Augustus, a introdus în viața iudeilor distracțiile teatrului roman și circul. El a mers încă departe, înstituiind „Olimpiada palestiniană” în cinstea Cezarilor. Ea avea loc la fiecare cinci ani și consta din probe atletice și lupte ale gladiatorilor cu animale sălbatice. Herodes a ridicat un teatru în Ierusalim și un amfiteatru imens, sau hipodrom, în afara orașului (Iosefus Anticii, XVI, 5:1). Tot el a clădit arene în Cezareea, Sebastea, Tiberias, Jericho și în multe alte orașe. El însuși vinător și atlet pasionat, apăsă uneori ca arbitru și chiar ca participant la aceste jocuri. Aceste competiții veneau în contradicție cu principiile religioase și sentimentele umane ale evreilor, și învățații acelor vremuri condamnau cu severitate pe cei care asistau la asemenea spectacole. Din aceleași motive, învățații au interzis viznarea unor animale ca lei și urși păgînari, atăta timp cât exista posibilitatea folosirii lor în cur.

La timpurile talmudice, învățații au avut în general o atitudine moderată în chestiunea exercițiilor fizice. Ei au recunoscut folosetele exercițiilor moderate și dezvoltării fizice, având totodată grijă să aște și dezavantajele ce decurg din exces.

Atitudinea evreilor din evul mediu față de problema sportului și a culturii fizice este cel mai bine exemplificată în lucrările halachice și medicale ale lui Maimonide. În scrierile sale, ilustrul învățat a explicat de ce exercițiile fizice sînt indispensabile pentru menținerea sănătății; recomandă diferite forme de exerciții fizice, ca: jocul cu mingea, lupte corp la corp (greco-romane), exerciții de respirație. Maimonide a dat o definiție științifică a exercițiilor fizice, arătînd că ele nu trebuie făcute imediat înainte sau după masă, ci după ce omul și-a început digestia. El recomandă organizarea exercițiilor și insistă asupra concepției că educația fizică trebuie să dea maximum de avantaje, atît fizice cît și viciuine a spiritului.

Printre sporturile și formele de cultură fizică menționate în literatura iudaică pînă în timpul Renașterii, sînt demne de amintit următoarele.

Tragerea cu arcul și exerciții de tir. Acesta era un sport foarte popular în timpurile biblice. Războinicii lui David erau la fel de îndemînați la trageri cu mîna dreaptă, cît și cu stînga. În binecuvîntarea lui Iacob, acesta îl compară pe Iosif cu un arcăz destoinic. Iosefus Flavius arată că unul din cei mai îndemînați trăgători din armata lui Alexandru a fost un evreu.

Jocul cu mingea este menționat în Biblie și era sportul favorit al evreilor de toate vîrstele (Kelim 28:1, 23:1). Se cunoscuse mai multe tipuri de jocuri cu mingea unul apropiat de ceea ce se numește astăzi handball și o formă modificată de volei, precum și unele forme de polo (Midraș, Hai Gaon).

Boxul. Cu toate că evreii au avut din totdeauna averseune pentru acest sport brutal, este evident că nu le era necunoscut. În Talmud găsim termenul *ball egrof*, „om cu pumnul puternic”, sinonim cu *om puternic*.

Dansul. Cu o expresie naturală și spontană a emoției dansul este forma de exercițiu cea mai veche și cea mai simplă. În Biblie, există zece cuvinte sinonime pentru dans, fiecare

denotînd un mod ritmic diferit. În Mișna se spune că în anumite zile fetele din Ierusalim veneau prin vîi și dansau pentru ca tinerii să-și poată alege miresele.

Lupte gladiatoriale. Deși, de regulă evreii au avut puțin de-aface cu reprezentații gladiatoriale, este totuși evident că și dintre ei s-au ilustrat unii în arenă. Cel mai vestit dintre aceștia a fost Amora Reș Lakiș, pomenit în Talmud (Git. 47a).

Alergări de cai. Potrivit unei relatări din Midraș, Solomon organiza întreceri de curse de cai în hipodromul său.

Vînătoare. Concepția iudaică nu a privit niciodată vînătoria ca pe un sport propriu zis. Epitetul „vînător”, dat lui Nimrod, Esau Herod a avut totdeauna un sens peiorativ.

Alergările. Sprintenena piciorului era foarte apreciat în antichitate. Astfel, Naftali este comparat cu „o cerboaică slobodă”, (Gen. 49:24); gaditii erau „iuli ca și căprioarele din munți” (Cron. 12:9). Elegia lui David vorbește despre Saul și Ionathan ca fiind „mai iuli ca vulturii”. Plăcerea pe care o găseau evreii în a se întrece la curse reiese și din expresia: „El s-a bucurat la fel ca un om puternic care se ia la întrecere în alergare” (Ps. 19:6). Alergătorilor li se permitea să poarte în ziua de sâbat hainele lor de întrecere. În Talmud găsim informații despre alergători evrei care călătoreau spre alte țări, pentru a lua parte la competiții (Ier. B. M. 5:10).

Aruncarea cu praștia. Păstori iudei au căpănut îndemînare la folosirea praștiei, în scopul de a doborî animale sălbatice și acesta a devenit sportul lor principal. Este cunoscută victoria lui David asupra lui Goliat și mai există alte referiri biblice despre aruncători cu praștia îndemînați. Despre ei se spune că puteau să întescă și într-un fir de păr (Sam. 17:40-50).

Inotul a fost din vechime practicat pe scară largă. Ionathan Macabeul a străbătut odinioară Iordanul înotînd ca să scape de urmăritorii săi (Mac. I 9:18). Iosefus Flavius povestește că odată el și cu un grup de preoți navigau spre Roma; deodată corabia lor se avarie și se scufundă și ei trebuiră să înote toată noaptea pînă cînd au fost culeși de un alt vas. După rabi Akiba, inotul este unul din cele trei lucruri cuseptale pe care un tată are obligația să-i învețe pe copiii săi. (Kid. 29a). Învățații talmudiști Reș Lakiș și rabi Ionathan erau vestiți ca buni înnotători. Popularitatea acestui sport este atestată și de faptul că în perioada gaoică funcționa un tribunal special care-i sancționa pe aceia care mergeau să înote simbăla.

Competiții sportive. Evreii din evul mediu n-au disprețuit deloc plăcerile campionatelor cavalești. În anumite ghetouri ei aveau propriul lor teren unde, la anumite ocazii, angajau competiții cavalești.

Plimbarea este fără îndoială un exercițiu sportiv mult răspîdit printre evrei. Talmudul spune că un om trebuie să străbată, în medie, o distanță de douăzeci și șapte de mile în douăsprezece ore. (Pes. 93b); un alt pasaj recomandă ca o treime din ziua de lucru să fie petrecută mergînd. (Keth. 111 a).

Ridicarea de greutăți. Cînd Iacob văzu pe Rachel apropiindu-se, cu o singură mîna a îndepărtat de gura ființei plătore, care în mod obișnuit nu reușea s-o ridice decît totuși păstori laolaltă. (Gen. 298-300). Aceasta poate fi considerată prima împrăjare în care Biblia relatează despre ridicarea de greutăți. Preotul, în templu, avea nevoie de forță fizică pentru a-și putea exercita îndatoririle, iar marea preot trebuia să fie un om extrem de viguros. Legende iudaice atribuie eroilor lor multă forță fizică — aceasta fiind din totdeauna admirată de evrei.

Lupte greco-romane. Există o responsă a lui Așeri (Tur Hosen Mispat, 421:7) care ilustrează în mod concret atitudinea iudaică față de luptele greco-romane. Problema a fost pusă în legătură cu faptul dacă în timpul unui lupte greco-romane un om îl poate doborî pe semenul său la pămînt și chiar să-i scoată un ochi? Așeri, în responsa sa recomandă ca o luptă greco-romană să nu fie angajată decît ca divertisment și scopul să nu fie înfrîngerea adversarului.

Exercițiul fizic, în sine, este permis în ziua de Sabat. Anumite sporturi însă sînt interzise, e adevărat, dar numai pentru că ele implică încălcarea regulilor Sabatului. Astfel, în timp ce inotul este în genere interzis, practicarea lui este îngăduită într-un bazin particular. (Orah Haim 33:2).

Începînd cu sfîrșitul secolului al XVIII-lea, atletismul și sportul, care erau relativ puțin răspîdite printre evreii cartierelor îngheșute ale ghetourilor, încep să renască. Evreii încep să participe la toate formele de competiții, să se întrecă în forță și agilitate și să apară în competiții publice, obținînd succese.

De vorbă cu...

Poetul Robert Mallat

Născut în 1927 la Paris, ziarist la „France-Soir”, critic al discurilor la „Journal de Dimanche”, producător al televiziunii franceze, fondator al Academiei cîntecului francez, Robert Mallat a publicat „Les Nouvelles Pâques”, poem (editura Seghers, 1952) și „Violette”, roman (editura Le Seuil, 1953). Cu „Poèmes de la mort juive” (1965), el s-a afirmat ca unul din glasurile cele mai originale ale noii poezii franceze.

Ne-am adresat lui Robert Mallat, rugîndu-l să ne răspundă la cîteva întrebări.

— Cînd ați debutat în literatură?

— Am debutat, ca să spun așa, în mod oficial, cu poemetele „Les Nouvelles Pâques” apărute la Seghers în 1952. Au urmat lucrările pe care le știți...

— De la „Poemele morții evreiești” n-ați mai scris nimic?

— Ba da, am scris poeme și romane, pe care nu le-am publicat încă, din diferite motive, dintre care, principalul, este că am fost nevoit să mă consacru în întregime muncii mele gazetărești.

— „Poemele morții evreiești” conțin elemente autobiografice?

— Eu n-am trăit viața lagărelor de concentrare decît în mod indirect. Toată familia mea însă a fost deportată de naști. Eu însuși am fost arestat de două ori de Gestapo. Îmi datorez oare salvarea faptului că eram înalt, blond, că aveam ochi albaştri și că, în consecință, nu aveam unele caracteristici așa zis inerente rasei mele? Nu știu. Dar această moarte pe care n-am trăit-o mi-am închipuit-o neîncetat de peste douăzeci de ani. Ea apăsă greu asupra mea. Visez și trăiesc în fiecare moment clipe pe care nu le-am cunoscut. Etapele acestui calvar mi revin neîncetat în minte și cred că pot vorbi despre memorie, fără să pară o exagerare.

— Vă așteți la Paris în „Joia neagră” — 16 iulie 1942 — cînd naștiți i-au arestat pe evreii la Velodromul de iarnă, înainte de a-i trimite în lagărele morții?

— Da. Cu puțin înainte, asasinii Gestapoului i-au constrins pe evrei să poarte steaua galbenă. Ei sperau astfel să aște împotriva lor poporul francez și să-și consolideze sistemul lor de opresiune. Dar scotellele lor au fost gresite. Poporul francez a văzut în steaua galbenă un simbol al barbariei și și-a manifestat fața de evrei simpatia și solidaritatea. În toate cercurile și în toate regiunile, ordonații lui Danneker a provocat indignarea generală. Parizienii, în semn de simpatie și solidaritate cu evreii, purtau flori galbene la butonieră, o batistă galbenă la buzunarul hainei sau chiar stele galbene de hirtie.

Naștiții, nemulțumiți, au hotărît deportarea evreilor. Dar și atunci, parizienii și-au manifestat protestul lor, ajutîndu-i pe mulți evrei să scape din gharele SS-știlor. Arestările hotărîte de Danneker pentru 14 iulie nu trebuiră să fie aminate din cauza manifestațiilor patriotice din ziua aceea, deși serviciile care se ocupau cu problemele evreiești pregătiseră din timp aproape 30.000 de fișe.

În zorii zilei de 16 iulie 1942, peste 9000 de agenți ai forțelor de ordine, sub controlul ocupantului, au declanșat una din cele mai mari operațiuni poliștice întreprinse în Paris după noaptea Sfîntului Barthélemy: în ziua aceea și a doua zi, 12.884 de evrei străini sau de origine străină au fost arestați. În realitate, naștiții hotărîseră arestarea a 30.000 de evrei, însă patrioții i-au ajutat pe mulți să fugă din localul Prefecturii, iar alți mulți parizienii i-au ascuns.

Dintre evreii arestați, celibatarii sau perechile fără copii au fost expediați direct în Germania sau în Polonia, via Drancy. Familiile cu copii au fost concentrate la Vel d'Hiv (Velodromul de iarnă): peste 7000 de persoane au rămas prizoniere sub imensa cupolă de sticlă, într-o căldură înăbușitoare, fără apă. Printre ele, se numără și 4.054 de copii, dintre care niciunul nu s-a mai întors. Această acțiune a ocupantului s-a numit operația „Vent Printanier” (Vînt primăvăratice).

— În ciuda acestor teribile fapte, se fac auzite glasuri care cer a se da uitării crimele naziste, sub cuvînt că numai astfel omenirea va putea păși înainte. Sînteți de acord cu această atitudine?

— Să uităm? Pe cine? Să uităm? Ce? Eu trăiesc. Respir. Strig. Rănilile mele nu se vor cicatriza niciodată, deși nu mă aplec cu drag asupra lor. Fiul meu n-a cunoscut războiul și chiar dacă are dinții strepeziți de struguri verzi pe care i-am mîncat eu, el nu va suferi, sper, torturile și spaimile mele. Spun, sper, căci am impresia că omenirea n-a tras încă toate învățămintele din îngrozitoare lecție a acestei perioade de zece ani, care începe cu înscăunarea lui Hitler la conducerea celui de-al III-lea Reich și se încheie cu prăbușirea lui. În orice caz, dacă s-au ridicat unele glasuri care să ceară uitarea crimelor și a monstruoșităților săvîrșite de naști, acelea nu pot fi decît glasurile unor rățîciți sau ale unor interesați. „Cel care are încrearea să le scuize sau să le bagatelizeze, spunea însuși Theodor Heuss, fostul președinte al Republicii Federale a Germaniei, în discursul său rostit la inaugurarea monumentului comemorativ al victimelor lagărului Bergen-Belsen, sau să le motiveze, referindu-se la abuzurile „rațiunii de stat”, nu poate fi decît un nerușinat”. Oamenii drepti, oamenii de bună credință, nu pot uita, nu pot accepta să uite. Dovada mi-a făcut-o, între altele, asistența numeroasă și reculeasă, care a participat în solemnitatea ceremoniei din fața plăcii Amintirii, de pe Velodromul de iarnă, menit a immortaliza amintirea victimelor naștilor de acum un sfert de veac.

— Poemele morții evreiești trebuie considerate ca strigătul dvs. de revoltă împotriva crimelor naziste?

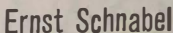
— Poemele morții evreiești îmi servesc de monument personal. În ele am adus un omagiu morților mei. Singura modalitate de a perpetua amintirea martirilor este să apărăm pe cei care sînt azi amenințați de moarte și încă de o moarte violentă. În această luptă, primii angajați ar trebui să fie tinerii, dintre care mulți au devenit indiferenți în fața unor abstracțiuni de genul „milioane”, sensibilitatea lor s-a totit în fața amplexului și a multiplicării crimelor săvîrșite în secolul nostru. Tinerii trebuie să-și dea bine seama ce reprezintă anti-omul care, — să nu ne înșelăm! — n-a pierit odată cu nazismul. Rătuinea nu mai trebuie să comită greșala fatală de a judeca antiumanul cu criteriile omenescului. De fapt, noua generație este chemată să descare focosale acestor explozibile infernale, care fac din globul nostru o pulberărie.

— În încheiere, vă rog să-mi spuneți care sînt proiectele dvs. literare.

— La începutul anului viitor îmi apare, la editura Pierre-Jean Oswald, două culegeri — într-un singur volum: „Saint-Domingue, unde mor” și „Portretul Annei V.” Scriu acum trei romane care vor vedea, sper lumina tiparului în 1968. Nu le-am fixat încă titlurile. Unul dintre ele se va numi, cred: „Convorbiri cu Teresa Yeager.” Mai pregătesc și o culegere de poeme, intitulată: „Lumea nu se află decît în tine însuși”.

Interviu realizat de PAUL B. MARIAN

PE URMELE ANNEI FRANK (5)

DEZNODĂ MÎNTUL

Opt zile încheiate mi-am pierdut vremea la Mordhe-croitorul: dimineața, la prinz și seara, cînd mă întorceam de la heider. Vedeam cum încetul cu încetul blana ia altă înfățișare, moare și se naște iar.

LA MONUMENTUL COMBATANTULUI EVREU

Mii de locuitori ai Parisului s-au adunat la monumentul combatantului evreu spre a cinsti memoria celor 6 milioane de evrei exterminați în lagărele și ghetourile naziste. Reprezentanții comunității, care au luat cuvîntul la această solemnitate, și-au exprimat hotărîrea de a păstra vie amintirea martirilor și de a face totul pentru ca ororile trecutului să nu se mai repete niciodată.

10 SCRITORII IDIȘ ÎN LIMBA ENGLEZĂ

Clubul „Salom Alehem” din Filadelfia a editat un volum cuprinzînd 10 nuvele ale unor scriitori de limba idiș, traduse în engleză. Printre acești autori se află Salom Aș, Avram Reizen, Iosif Opatosu, Leon Kobrin, Moșe Nadir ș.a.

ANUL MENDELE

La 17 decembrie se vor împlini 50 de ani de la moartea lui Mendele Moïher Sforim, bunicul literaturii idiș. Data va fi comemorată în lumea literară și artistică evreiască. Secția britanică a Congresului Mondial Evreiesc a hotărît să proclame „Anul Mendele”, spre a populariza scrierile clasicului literaturii idiș.

EXPOZIȚIE CHAGALL

La muzeul Wallraf-Richartz din R. F. a Germaniei s-a deschis o expoziție a operei lui Marc Chagall. A fost de asemenea editat un album cu reproduceri, însoțite de comentarii scrise de critici de artă reputați.

Publicațiile literare și artistice au consacrat ample articole lui Marc Chagall, cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani.

„BATRINUL ȘI COPILUL”

Pe ecranele cinematografelelor din Franța și Italia rulează de mai multă vreme filmul „Bătrînul și copilul”, un zguduitor act de acuzare împotriva rasismului și antisemitismului.

La festivalul internațional cinematografic ce a avut loc recent la Panama, filmul a obținut marelă premiu.

SUBIECTE EVREIEȘTI ÎN LIMBA JAPONEZĂ

În editura Kabusha din Tokio au apărut două lucrări literare cu tematică evreiască. Este vorba de nuvela scriitorului Arnolt Lustig din Praga intitulată „Rugăciune pentru Kutharina Horovic” și de povestirea lui Jiri Weil, „Purtînd steaua galbenă”. Ambele lucrări evocă suferințele populației evreiești în timpul ocupației naziste.

RITURILE ȘI MUZICA EVREILOR NEGRI

Specialiștii studiază cu mult interes riturile, rugăciunile și muzica falașilor, evreii negri din Etiopia. La rîndul lor, aceștia tind să afle cît mai multe despre evreii din lume. Un reprezentant al conducerii Congresului Mondial Evreiesc a arătat că falașii sînt doritori a se afilia acestei organizații.

PENTRU ÎNCREDERE ȘI APROPIERE ÎNTRE OAMENI

Buletinul comunității din Viena, „Die Gemeinde”, a publicat în numărul de Roș Hașana un mesaj de salut din partea ministrului de justiție al Austriei, prof. Kletachy. Înaltul demnitar își exprimă speranța că un spirit de încredere mutuală va pătrunde în sufletele oamenilor, pentru a se simți uniți prin legături trainice, pe de-asupra deosebirilor de rasă sau credință religioasă.

În mesaj se arată că noul cod penal, care va fi supus parlamentului la începutul anului viitor, va cuprinde și sancțiuni împotriva celor ce se dedau la atîtări sau discriminări rasiale.

EVREII DIN ALASKA

Alaska — al 49-lea stat al S.U.A. — are o populație de 200 000 suflete, dintre care 500 evrei. Dintre aceștia, cca 350 locuiesc în principalul oraș, Anchorage, unde există un templu, „Beth Salom”. O mică obște evreiască, alcătuită din circa 100 membri se află în orașul Fairbanks.

Comunitatea este lipsită de păstor spiritual, de aceea în preajma marilor sărbători vin aici un rabin și un cantor din New York sau din alt centru evreiesc mai important.

UN EROU ANONIM

Premiul Martin Buber pe acest an a fost decernat lui Oscar Schindler din orașul Frankfurt-am-Main. Laureatul este unul din eroii anonimi, oameni cu conștiința curată, care în anii nazismului nu au prețat să-și pună via-

ța în primejdie salvînd evrei de la moarte.

Premiul va fi înminat într-un cadru solemn de către lordul Russel of Liverpool. Scriitorul J. B. Priestley va rosti o cuvîntare.

IBN EZRA — „RABINUL CALĂTOR”

S-au împlinit 800 de ani de la moartea lui Abraham Ibn Ezra, una din figurile de seamă ale iudaismului spaniol.

Născut în anul 1092 în orașul Toledo, Ibn Ezra a devenit unul din marii cărturari ai epocii sale, astronom, filozof, matematician, comentator al Bibliei, poet. Doritor să cunoască lumea și oamenii, Ibn Ezra a întreprins lungi călătorii în Franța, Italia și alte părți ale Europei.

În literatura iudaică marele gânditor a intrat mai ales prin comentariile sale ascuțite la Biblie. Aceste comentarii însoțesc textele sfinte, alături de cele ale lui Rași, și Nahmanide.

Datorită poemului ce i-a fost închinat de către Robert Browning, „Rabutul Ibn Ezra”, numele său a intrat și în literatura clasică engleză.

RADIO MOSCOVA EMITE ȘI ÎN LIMBILE IDIȘ ȘI EBRAICA

Postul sovietic de radio „Pace și progres” transmite zilnic două emisiuni în limbile idiș și ebraică.

SPRE UNIFICAREA LITURGHIEI SINAGOGALE

În cadrul unei conferințe ținute la Ierusalim, reprezentanți ai sinagogilor și-au exprimat dorința de a se ajunge la unificarea liturghiei. După cum se știe, există deosebiri în desfășurarea serviciului religios între diferitele rituri — sefarde, askenazite, iemenite etc.

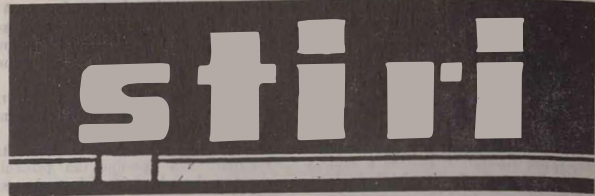
DECES

La Buenos Aires a încetat din viață, în vîrstă de 72 de ani, dramaturgul de limbă idiș Samuel Eichelbaum. Una din piesele sale, „Pace în sat”, este inspirată din viața coloniștilor evrei din Argentina.

ELECTRONICA ȘI GÎNDIREA RABINICĂ

Un grup de cercetători de la Universitatea ebraică lucrează la sistematizarea și codificarea responselor rabinice, soluții date la diferite probleme ale vieții religioase de personalități ale iudaismului. În această vastă muncă ei se folosesc de o mașină electronică.

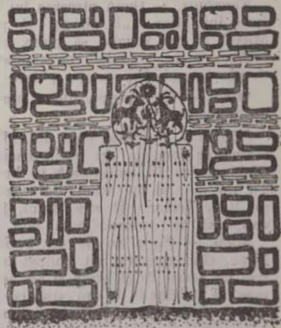
Pentru a ne face o idee de amploarea materialului, e destul să arătăm că urmează a fi triate și codificate răspunsuri și soluții rabinice date în decurs de 17 secole.

COMUNITATEA DIN MANCHESTER

Cu cei peste 40 000 membri și cu bogata ei tradiție, comunitatea din Manchester este pe drept cuvînt considerată a doua din Anglia.

Comunitatea se mîndrește cu templele și instituțiile sale

de cult și mai ales cu bogata bibliotecă, deținătoare a unui fond de mare valoare. Astfel, aici se păstrează 12 000 manuscrise ebraice antice, 400 manuscrise din evul mediu, printre care un Pentateuch din anul 1211, numeroase incunabile etc.

STUDIUL DIALECTAL

Timp de 15 ani dr. Florence Guggenheim din Zürich a studiat dialectul idiș vorbit de evrei bătrîni din Alsacia. Studiul prezintă interes etimologic și istoric, contribuind la luminarea diferitelor aspecte ale trecutului acestei populații. Cercetătoarea a făcut și imprimări pe benzi de magnetofon și discuri.

O NOUĂ SINAGOGĂ

Credincioși originari din Aden și-au amenajat o sinagogă la Clapton, un cartier al Londrei. Serviciul divin se desfășoară după ritul tradițional al acestei comunități orientale.

DIN ISTORIA LAGĂRULUI DE LA THERESIENSTADT

De curînd a fost descoperit în Cehoslovacia un document din anul 1942 care aruncă o lumină inedită asupra istoriei lagărului nazist de la Theresienstadt. Din acest document, rezultă că și în acest lagăr a existat o organizație de rezistență care și-a propus, între altele, sabotarea lucrului în uzinele cu caracter militar în care erau folosiți deținuți. În fruntea mișcării se aflau trei intelectuali — dr. Bek, dr. Pantl și ing. Neumann, — care au pierit la Auschwitz.

ISTORIA LIMBII IDIȘ

La New York se află în curs de apariție „Istoria limbii idiș”, în două volume, de Max Weinreich. Această operă, la care autorul a lucrat timp de 16 ani, se ocupă cu procesul de formare a limbii idiș, cu evoluția ei în decursul secolelor, pînă în zilele noastre.

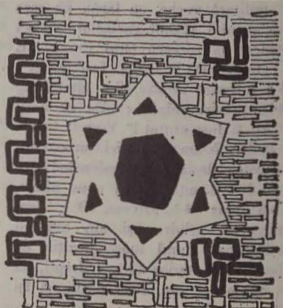
CUM AU FOST DĂRIMATE ZIDURILE IERICHONULUI

Cucerirea cetății Ierichonului, așa cum ne este relatată în Biblie (Iehoșua, VI 1—20) constituie, fără îndoială, un episod fără precedent în istoria militară a omenirii. Într-adevăr, se arată că timp de 6 zile poporul, avînd în frunte chivotul sfînt, urmat de preoții ce sunau din trîmbițe au înconjurat zidurile cetății, iar în ziua a șaptea, la un semn al lui Iehoșua, pe cînd preoții sunau din trîmbițe, „poporul a strigat tare” și zidurile s-au prăbușit.

La cea de a treia conferință regională asiatică pentru problemele mecanicii un specialist din New York, ing. dr. Iacob Feld a prezentat o comunicare arătînd că săpături arheologice efectuate încă în anul 1931 pe locurile vechiului Ierichon par a confirma această versiune biblică. La adîncime de 50 picioare au fost găsite ruinele unui zid, datînd aproximativ din timpul lui Iehoșua, cu crăpături care au fost probabil cauza surpării.

Autorul comunicării emite ipoteza că Iehoșua avea cunoștințe de mecanică și a calculat exact rezistența zidului. El a pus săpătorii să sape la temelie, timp de 6 zile, iar în ziua a șaptea, cînd preoții au suflat din trîmbițe și întregul popor „a strigat tare”, zidul minat al Ierichonului s-a surpat.

Această ipoteză — a arătat mai departe autorul comunicării — nu exclude punctul de vedere că prăbușirea zidurilor Ierichonului a fost opera lui Dumnezeu, întrucît Iehoșua a fost instrumentul voinții divine.

_____

כפתב=נפת

ב"ה בוקרשט
מספר 173
חשון תשכ"ח

של היהדות הדתית הרומנית

דבר יתירה

מאת חכמי רומניא וגאונים ז"ל

פרשת וירא

כ"י על כו עברתם על ערבכם (בראשית י"ה ה')

במ"ד, אמר אברהם מיום שברא הקב"ה את עולמו, היתה מוטמנת לא אצלי, ויש לפרש ע"י המ"ד כשעלה משה רבינו לקבל התורה, רצו מלאכי השתתף לפגוע בו, ושינה הקב"ה דמות אברהם, ואמר להם ג"כ בשר ותלב ובוה ואכלתם ג"כ בשר ותלב ובוה ואתם רוצים להחזיקאות ע"ש. נמצא שלא היה למשה לקבל התורה אלא בשביל אברהם, ואמרו המ"ל שחנני התנה הקב"ה עם מ"ב, אם יקבלו ישראל התורה מוטב ואם לאו, יהווה לחתוה ובוהו.

ובזה שאכלו המלאכים אצל אברהם היה יכול משה לקבל התורה ולא יוכלו מלאכי השתתף לגעור בו. וזהו ניהא שאמר אברהם, כ"י על כן עברתם על ערבכם, וישיש המ"ד מיום שברא הקב"ה את עולמו היתה מוטמנת

נים לכא אצלי, כי ע"י אברהם קיבל משה את התורה וע"י התורה יש קיום לעולם והכו. (מהרב ישראל ווירצברג בוועד בספרו, וזכרון יהושע).

ויעט אשל בבאר שבע (שם כ"א ל"ג).

עיון פ' רש"י ז"ל וז"ל, רב ושמאל, הר אמר פרדס להביא ממנו פירות לאוהבים בסעודה. וזהו אמר, פונדק לאכסניות וכו' כל מיני פירות. וזהו המפורסם פירוש שר"ת, אש"י מרומס אכילה שחיה, דוית, וז"ל שהאכיל ותשקה ועשה שר"ת לאוהבים. אך לו העני והרש כ"ל לפרש שישוה תורה עני"מ שפי' רש"י ז"ל כאן על הפסוק, ויקרא שם בשם ה' אל עולם (שם וז"ל) ע"י אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים אצלם כרכו

למי שאכלתם משלו. סבורים אחר שמשלו אכלתם, משל מי שאמר ויהי העולם אכלתם. עכ"ל רש"י ז"ל. וזהו איתא בזה"ק שמי שמי שמי כרך ברכת המזון בכונה, אוי אותן הכרזות מליום אותו בעת פטירתו ומכריזו לפניו. שהוא ביד להקב"ה בכונה ע"כ. עכ"ל שיה נסו באות ל' שהוא לוה, שהוא מה שהזכיר לתאוריהם לברך על הסון בכונה, ע"כ כזה עשה להם לוה אחר פטירתם ללאות להם להכריז לפניהם מה שברכו בכונה להם יתעלה. ובחזרה לזוהי כזאת יותר ויותר יקר ש' לזוהי בהחיים כנ"ל. שרמיה זאת תורת הקדושה באות ל' ללוהי כזה תשם ועורנו לברך בכונה לשמי, ויתעלה ויפטר לנו לעבור באשת. א. מ. ז.

מאת ר' אברהם יעקב וויסלעל האלמער, בספרו בית ועד להכמים

ויעשה לכל העשים. וזהו, וי- וקח בא, היינו בתינת שמחה, כח"ש, נחוק עשה לו אלקים, השמחה, אלא מכאן באר, היינו אס בא לז"ר ב' א' ר' שהוא ר"ת

ב"ר אקדור ר"ה, וזהו כי חיות מסירת נפש, כי ע"י בחינה זו בא לשמחה.

גם יש תקנה אחרת לכא לש- מכה, לז"ר רואי, היינו כל מה שאני רואה עתה, אני רואה את ה' העולם, והיניו שאני רואה השנהות, ויתברך, וזהו, וינא ינחק לשוה בשדה- (שם) ע"י ששחה זו זוכה להפלא לפני המקום.

מאת הרב דוד נתן קרע- שושעשט, בספרו, נפש דוד

ליקט: ז. ז.

חידה

שני אחים זה אצל זה חנונים ועל פיהם כל ישראל נדונים; מאתים מאחר אם תקח ושהשני שמונים — פתאים ישארו לעד ולא נבונים —

אביגדור נוסטברויץ, סוצ'בה. (התחרו ושמות הזאתרים בגליגות הכאים)

פחרון החידה של מר צבי טרספולסקי

בגליון מס' 166 של "כתב-העת" (תמוז תשכ"ז) פירסמו חיה נחמיה צבי טרספולסקי, חנובוטבייבסקי שבגליגות המועצות, שפתרונו נתון למטה.

פתרון החידה הוא בתפלת "קדושה", נקדיש ועוריצ'ן שבה נמצאים ארבעה נוסחים על סומן אוזו וזה:

בנועם שיה סוד שרפי קדש."

פתרו עלי-כונה קוראנו הנכבדים משה ברקוביץ — בוקרשט ואברהם פלדמן — יאס. וזרב אל"י כ"ץ — בראטיסלבה ציין לארבעה פסוקים שבתנ"ך, שבהם מדובר על ארבעה השמות של הקב"ה בדרך רמז וטוב: קוראנו הנכבד מר אביגדור נוסטברויץ — סוצ'בה מדבר על שלש כתות של מלאכי ויהוה שבתם חזלי' צא ועל ארבעה המערי- צים ומקדישים את שם האל.

פרשת חיי שרה

"ותחת שרה בקרית-אר" בע הוא זכרון" (שם כ"ג כ"ג)

כ"לפרש ע"י רמז, דנהה מיתת הצדקים בתחלה הוא רק יוללה לבני ביתו ומשפחתו ובין קרוביו. כי ר' את"ש מבייש גם תולס את התקורן מה שהשני ע"מ מיתת צדק כי פנה הורו וזיוו והרדו וזה שסרמו בספרות"ל, ותחת שרה בקרית ארבע"י פ' בתחילתו, ש"י שרה שמה את שמה ר' קרית ארבע"י, היינו לבני ביתה ומשפחתה, שמה בן ארבע קורות הבית, "הוא הברון" פ' אה"כ הרגישו גם, "הברון" היינו גם ההכרים כי הולל ההפסד כמיתת הצדקת הזאת.

מהרב אברהם שטיינער, אורעדא בספרו, ברכת אברהם

"השדה נתתי לו והמע- רה אשר בו לו נתתי" (שם כ"ג י"א)

בשדה הקדים, נתתי" ובמערה הקדים, כי כ"י שפירן לו חיה המערה, שזה כלול ואינו היסב ממה לל, רק אצל אברהם שאמר, בבספ מלא' ויחשק אצלו לזן אמר, "לך" שחשוב אצל

מתשובות המערכת

נשמע עפ"י סעות התאריך. אלא- רה אשר בו לו נתתי" (שם כ"ג י"א)

למר טרספולסקי:

החומר יופיע בחלקו, בקשר עם הביאור של פרקי אבות שהיו- פיע בגליון 164 ממד 9 של תנונו ככתות, משנה קבל תורה מסיני, באמת שמו ח"י, "חורב", עיינו נא בתלמוד בבלי מס' שבת דף פס דעת רבי יוסי בר חנינה דמה שמו' חורב שמו' ולשו- מתה דעתו של ר' אברהם וחזקית. בנוגע לחזרתו על השמות ש- בהם נקראו חזקית בתנ"ך, הרשק למנות תחלה את השם, הר הבית, שבו מלכה הנביא מירכה המורשית (מירכה, ג, יב) את הר (המשך בעמוד 9)

משלחת איגוד קהילות יונסלוביה בבית-הכנסת בבוקרשט

הרב הכולל דר. דוד משה רוזן שליט"א

הרב ר' יעקב מרגליות ז"ל

באותו שנה עלה על כסא הרבנות בבראליא, נכדו הרב יעקב מרגליות וכנו של זה האחרון, הרב אברהם מרגליות עלה על כסא הרבנות בגלן בשנת תר"כ ונהל כ- חכמת תורתו את קהלתו ארבע וארבעים שנה.

בשנת תרל"א נפטר הרב יעקב מרגליות רב קהלה בבראליא, אבל, יעקב אר בניו לא מת (תענית ה'). ובעבור חשש אחרים נולד בן לרב אברהם מרגליות וקרא את שמו יעקב, והוא הוא הרב יעקב מרגליות שמת זה חמש שנים.

יעקב מרגליות יצק מים על יד הרב המפורסם יצק מים לינק בווזא ועל יד צדוק כהן, רב הכולל יהודי צרפת ופזון בתורה וחכמה עלה על כס הרבנות בירושל אביו המנוח, בשנת תרנ"ו.

הוא היה מתאמר אמנם כששלחל היוחסין שלו, כי על נבו עומדת שורת רבנים של שמונה עשר דורות, אבל הרב הזה לא הביאהו לזר גאה, אדרבה הוא ידע להוקיר את אחריות עבודתו בקורש שמוס שהוא נצר לגזע ארירי התורה.

הוא היה אהוב, הוא חניך דורות ברוח ישראל סבא, הוא היה מכבד את מקומו ועל ידו נתכבדה בכל עת קהלתו, עיר ואם בישראל. ובשנות לחי' המשפדים הר- קורמים וכל ימי הריפות, היה הוא מן הראשונים היר צאים להציל את קהלתו מכל פגע רע. ובאשר לשמו של הרב ר' יעקב מרגליות ז"ל תאיר לנו לנצח ויהי זכרו ברוך לעולמים.

למוראנו מר ל. וויינשטוק: המובאה מתהלים ע"א שבראש בתנונו גליון 169. אינה משוי- בשת. השורר מדבר בלשון יחיד: אל תשליכני לתע דגנה. לעומת זה בתפלת, ששע קלנו"י, אנו אומרים, אל תשליכנו" בלשון רבים. כי חז"ל ניסחו את התפ- לות בלשון רבים, דרפנו, ברך. עלינו את וישנה הדאי", וקבצנו יחד מארבע כפות והאין, וזה- מענו בגבולנו" ועוד. כי עיקרה של התפלה היא בצבור וזמא וליא ביחידות.

למר טרספוקי:

בנוגע לשאלתו בקשר עם ה- זומר, לנשנה בא"ר שזופיע ב- גליון 167 ממד 9 של עתוננו,

עברו חמש שנים מיום פטירתו של הרב ר' יעקב מרגליות ז"ל, שהיה רועה נאמן לעדת בני ישראל מלגל במשר של שנים ושש שנה. היה זה ביום כ"ב כסרי חשון תשכ"ג, יום שבו ליינו אותו בברכו האחרון. צעירים וקנים, אנשים ונשים, יהו- דים ונוצרים, כולם באו לקחת פירות שלום מאת הרב הי גדול הזה. העינים דמעות, הפנים צלבים כי אדר להם זמן בן תשעים ואחת שנה. מצב זה מאמת את רביו ה- פתגם העממי: "השנים הרבות אינן מורירות את עדר האב". בכו על זה שהיה להם לרב ומהו דרך, בכו על רבנם, ששם היותו בן המאה הקור רמת, ידע להשאר צעיר הי צוער לפניו קרמיה ואינו קשובות להר יסוריהם ולתק- ותיהם.

בתלמוד אנו למדים כי בצאורו של אברהם אינו היתה תלויה מרגליות" וזה הכה לרמאות כל איש ממח- לתו. וכשנפטר אברהם לבית עולם, תלאה הקב"ה לאותה מרגליות בלגלל ההמה.

ששים ויש שנה צלצל קולו של הרב יעקב מרגליות. רב- ריו היו למור לכל קשה היו- הסירו מכאובי כל איש, ה- סיפו צרי לכל נפש נענה. לבו השוב וחכמתו הרבה מצאו מסיר את המלה הנכונה, את הפנינים הנפלאים המביעים את העצה הזוכה המתיאמה להרחיק כל רגע מלב איש ולהשיב לו את שמחת לבו. חוסר מנוח רבנים מפורס- סים וירועים בכל תפוצות ישראל, הוא המשיך בכבוד את עבודת הקורש של אבו- תיו האנונים. מלח היוחסין של נמשכת עד אביו המפר- שים רש"י ז"ל ועד התלמודי הגאון ההרף מהרש"א ז"ל.

ראשוני המרגליות הירועים בתולדות ימי עמנו היו הר- תלמודי המפורסם הרב יעקב מנירנבערג בסאה התחשפהה למספרם, הרב יעקב מרגנס- בורג שהיה בקשר מכתבים עם חכם התאולוגיה הנוצ- רית יוח' רייכלין, הרב שמואל מרגליות שמשנה לפרנס לז- הודי פולניה ממעם המלך זיניסמנר הראשון בשנת תפ"א, הרב אפרים זלמן מרגליות מברורי, שהיה הפוסק הכי גדול ופסקיו, בספריו הרבים, נשארו לנו למקור נאמן לכל מקצועי הדת.

בשנת תפס"ה נפטר הגאון הרב אפרים זלמן מרגליות